केन्द्रीय विद्यालयः संगठनम्

वार्षिक परीक्षा
विषय - संस्कृतम्
कक्षा – सप्तमी

समयावधि- सार्द्धहोरापर्यन्तम् पूर्णाङ्का-60

विद्यार्थी का नाम ....

अनुक्रमांक: .... शब्देषु ....

कक्षा-अनुभागश्च .... तिथि ....

निरीक्षकस्य हस्ताक्षर .... परीक्षकस्य हस्ताक्षर ....

क-5	ख-10	ग-15	घ-30	योग-60

निर्देशा: -

1. अस्मिन् प्रश्न पत्रे चत्वारः खण्डा: सन्ति -
   - (क) अपठितावबोधनम् 05 अङ्का:
   - (ख) रचनात्मकलेखनम् 10 अङ्का:
   - (ग) अनुप्रयुक्तव्याकरणम् 15 अङ्का:
   - (घ) पठितावबोधम् 30 अङ्का:
   - कुल अङ्का: **-** **60** अङ्का:
2. अस्मिन् प्रश्नपत्रे पञ्चदश: प्रश्ना: सन्ति |
3. समस्ता: प्रश्ना: अनिवार्याः सन्ति।
4. उत्तराणि अस्यमिव पुस्तिकायां निर्दिष्टस्थाने लेखितव्यानि।
5. अन्यत्र कुत्रापि लिखितेभ्य: उत्तरेभ्य: अंका: न प्रदास्यन्ते।

(खण्ड –क) अपठित अवबोधनम् (05 अंका:)

प्रश्न- **1.** अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा दत्तानां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

(नीचे लिखे अनुच्छेद को पढ़कर दिये गए प्रश्नों के उत्तर लिखिए) 5

सुबोधः जनकेन सह जन्तुशालां गच्छति। जन्तुशाला जयपुरनगरे अस्ति। तत्र स: सिंहम् पश्यति। सिंह: उच्चैः गर्जति। तत: स: मयूरं पश्यति। मयूरा: उपवने शनैः शनैः नृत्यन्ति। स: वृक्षे वानरं दृष्ट्वा भयभीत: अस्ति। एक: अन्य: वानर: तत्र फलं खादति। तत्र अनेके खगाः अपि सन्ति। वृक्षस्य उपरि शुक: फलं खादति। पिकः मधुरं कूजति। कपोतः उत्पतति। जन्तुशालायाम् अनेके मृगा: सन्ति। सुबोधः सर्वान् मृगान् पश्यति प्रसन्न: च भवति । तत: स: जन्तुशालायां दृष्ट्वा पित्रा सह गृहम् आगच्छति।

(क) एकपदेन उत्तरत – (एक पद में उत्तर लिखें) ½x2=1

1. जन्तुशाला कुत्र अस्ति ?

....

2. अनेके मृगा: कुत्र सन्ति ?

....

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (पूर्णवाक्य में उत्तर लिखें) 1x3=3

1. मयूराः कीदृशं नृत्यन्ति ?

....

2. वृक्षस्य उपरि क: फलं खादति ?

....

3. क: सर्वान् मृगान् पश्यति प्रसन्न: च भवति ?

....

(ग) भाषिककार्यम्- (निर्देशानुसार उत्तर लिखें) ½x2=1

1. "उपवने" इति पदे का विभक्ति ? (पञ्चमी , सप्तमी , षष्ठी)

....

(कृ.पृ.प.-1)

2. "पिकः मधुरं कूजति" अनयो: पदयोः किं विशेषणपदं अत्र प्रयुक्तम् ? (पिकः , मधुरं , कूजति)

....

(खण्ड –ख) रचनात्मकलेखनम् (10 अंका:)

प्रश्न -2. चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषातः पदानि च प्रयुज्य पञ्च वाक्यानि रचयत-

(चित्र को देखकर मंजूषा से उचित पद प्रयोग से पांच वाक्य बनाइए) 1x5=5

खगाः , विकसन्ति , कमलानि , उदेति , क्रीडन्ति , डयन्ते , सूर्यः , चित्रपतंगाः , कूजन्ति , बालाः

(1) खगाः .... |

(2) कमलानि .... |

(3) सूर्यः .... |

(4) बालाः .... |

(5) चित्रपतंगाः .... |

प्रश्न- **3.** मञ्जूषातः पदानि चित्वा कथां पूरयत- **(**मंजूषा से उचित पदों को चुनकर कथा को पूरा करें**)** 1x5=5

वृक्षस्य , जलाशयम् , उपायम् , सर्पः , काकाः

(कृ.पृ.प.-**2)**

एकस्य वृक्षस्य शाखासु अनेके 1...................................... वसन्ति स्म | तस्य कोटरे एकः सर्पः अपि अवसत् | काकानाम् अनुपस्थितौ 2.................................. काकानां शिशून् खादति स्म | काकाः दुःखिताः आसन्| तेषु एकः वृद्धः काकः 3.............................. अचिन्तयत् | वृक्षस्य समीपे जलाशयः आसीत् | तत्र एका राजकुमारी स्नातुं 4................................ आगच्छति स्म | शिलायां स्थितं तस्याः आभरणम् आदाय एकः काकः वृक्षस्य उपरि अस्थापयत् | राजसेवकाः काकम् अनुसृत्य 5................................ समीपम् अगच्छन् | तत्र ते तं सर्पं च अमारयन् | अतः एवोक्तम् – उपायेन सर्वं सिद्धयति |

(खण्ड –ग) अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (15 अंकाः)

प्रश्न -**4.** सन्धि-विच्छेदं पूरयत- **(**सन्धि विच्छेद को पूरा करें**)** 1x3=3

यथा- ग्रामं प्रति = ग्रामम् + प्रति

(क) कार्यार्थम् = ... + अर्थम्

(ख) अप्येवम् = अपि + ...

(ग) स्वोदरपूर्तिः = ... + उदरपूर्तिः

प्रश्न -**5.** अधोलिखितानि पदानि निर्देशानुसारं परिवर्तयत –

(नीचे लिखे पदों को निर्देश अनुसार परिवर्तित कीजिए**)** 1x4=4

यथा – चित्रपतंगः **(**प्रथमा-बहुवचने**)** = चित्रपतंगाः

(क) भल्लुकः (तृतीया-एकवचने) = ...

(ख) हरिणः (सप्तमी-बहुवचने) = ...

(ग) व्याघ्रः (द्वितीया-एकवचने) = ...

(घ) घोटकराजः (संबोधन-एकवचने) = ...

प्रश्न -**6.** उदाहरणानुसारं 'स्म' शब्दं योजयित्वा भूतकालिकक्रियां रचयत-

(उदाहरण के अनुसार 'स्म' शब्द प्रयोग करके भूतकालिक क्रिया की रचना कीजिए**)** 1x4=4

यथा – अवसत् = वसति स्म |

(क) अत्रोटयत् = ... |

(ख) अपठत् = ... |

(ग) अवदत् = ... |

(घ) अनयत् = ... |

प्रश्न -7. मञ्जूषातः अंकानां कृते उचितं संख्यापदानि चिनुत-

(मञ्जूषा से अंकों के लिए उचित संख्यापदों को चुनिए) 1x4=4

(पञ्चाशत् , चत्वारिंशत् , विंशतिः , षोडशः)

(क) 40 - .... ।

(ख) 16 - .... ।

(ग) 50 - .... ।

(घ) 20 - .... ।

(खण्ड –घ) पठितावबोधनम् (30 अंकाः)

प्रश्न -8. निम्नलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

(निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर लिखिए) **5**

पुरा एकस्मिन् वृक्षे एका चटका प्रतिवसति स्म | कालेन तस्याः संततिः जाता | एकदा कश्चित् प्रमत्तः गजः तस्य वृक्षस्य अधः आगत्य तस्य शाखां शुण्डेन अत्रोटयत् | चटकायाः नीडं भुवि अपतत् | तेन अण्डानि विशीर्णानि | अथ सा चटका व्यलपत् | तस्याः विलापं श्रुत्वा काष्ठकूटः नाम खगः दुःखेन ताम् अपृच्छत् –“भद्रे, किमर्थं विलपसि?” इति |

एकपदेन उत्तरत- **(एक पद में उत्तर लिखें)** ½x2=1

(क) वृक्षे का प्रतिवसति स्म ?

....

(ख) वृक्षस्य अधः कः आगतः ?

....

पूर्णवाक्येन उत्तरत- **(पूर्णवाक्य में उत्तर लिखें)** 1x3=3

(क) चटकायाः विलापं श्रुत्वा काष्ठकूटः किम् अपृच्छत् ?

....

(ख) गजः केन शाखाम् अत्रोटयत् ?

....

(ग) चटकायाः नीडं कुत्र अपतत् ?

....

यथानिर्देशम् उत्तरत- ½x2=1

क- 'सुखेन' इत्यस्य विलोमशब्दं चिनुत-

(क) शुण्डेन (ख) वृक्षेण (ग) दु:खेन (घ) प्रसन्नेन

....

ख- 'विलपसि' इत्यत्र क: पुरुष: ?

(क) प्रथमपुरुष: (ख) मध्यमपुरुष: (ग) उत्तमपुरुष: (घ) ना कोपि

....

प्रश्न -**9.** निम्नलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

(निम्नलिखित पद्यांश को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर लिखिए) **5**

विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनम्
विद्या भोगकरी यश: सुखकरी विद्या गुरुणां गुरु: |
विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परा देवता
विद्या राजसु पूज्यते न हि धनं विद्या-विहीन: पशु: ||

एकपदेन उत्तरत- **(एक पद में उत्तर लिखें)** ½x2=1

(क) का प्रच्छन्नगुप्तं धनम् ?

....

(कृ.पृ.प. -5)

(ख) का भोगकरी ?

....

पूर्णवाक्येन उत्तरत- **(पूर्णवाक्य में उत्तर लिखें)** 1x3=3

(क) विद्या-विहीन: क: भवति ?

....

(ख) विद्या बन्धुजनो कदा भवति ?

....

(ग) गुरुणां गुरु: का ?

....

यथानिर्देशम् उत्तरत- **(निर्देशानुसार उत्तर लिखें)** ½x2=1

(क) 'स्वदेश:' इत्यस्य विलोमपदं चिनुत-

(क) विदेश: (ख) गुरु: (ग) प्रच्छन्न: (घ) सुखकरी

....

(ख) 'कीर्ति:' इत्यस्य पर्यायपदं चिनुत-

(क) विद्या (ख) देवता (ग) यश: (घ) नर:

....

प्रश्न -**10.** रेखांकितपदानि अधिकृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

(रेखांकित पदों के आधार पर प्रश्ननिर्माण करें) 1x4=4

(1) <u>धावनसमये</u> अश्वः किमपि न खादति | **(किम् / कदा / कः)**

....

(2) <u>वरिष्ठान्</u> प्रति अस्माभिः प्रियं व्यवहर्त्तव्यम् | **(कुत्र / कस्मिन् / कान्)**

....

(कृ.पृ.प. -6)

(3) <u>मालिनी</u> द्वारमुद्घाटयति | **(का / कः / कस्याः)**

....

(4) शिक्षा <u>सर्वेषां बालानां</u> मौलिकः अधिकारः | **(कस्य / केषाम् /किम्)**

....

प्रश्न -**11.** उचितकथनानां समक्षम् 'आम्' अनुचितकथनानां समक्षं 'न' इति लिखत-

(उपयुक्त कथनों के सामने 'आम्' तथा अनुपयुक्त कथनों के सामने 'न' इस प्रकार लिखें) 1x4=4

यथा – विद्याधनं सर्वधनेषु प्रधानम् **|** **=** आम्

(क) प्रातःकाले ईश्वरं स्मरेत् | = ...

(ख) मित्रेण कलहं कृत्वा जनः सुखी भवति | = ...

(ग) श्वः कार्यम् अद्य कुर्वीत | = ...

(घ) मनसा श्रेष्ठजनं सेवेत | = ...

प्रश्न -**12.** मञ्जूषातः अव्ययपदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

(मंजूषा से अव्ययपद चुनकर रिक्तस्थानों की पूर्ति करें) 1x3=3

कदाचन , सदा , अपि

(1) .... कुशली भवान् |

(2) महात्मागान्धी .... अहिंसां न अत्यजत् |

(3) भक्तः .... ईश्वरं स्मरति |

प्रश्न -**13** मञ्जूषातः समानार्थकपदानि चित्वा लिखत-

(मंजूषा से समानपद चुनकर रिक्तस्थानों की पूर्ति करें) 1x3=3

बाधितः , सम्पूर्णे , देवालये

(1) मंदिरे = ...

(कृ.पृ.प. -7)

(2) अवरूध्द: = ...

(3) निखिले = ...

प्रश्न -14. भिन्नप्रकृतिकं पदं चिनुत- (भिन्न प्रकृति पद का चयन करें) 1x3=3

(1) सदा , कदा , खगः , तदा = ...

(2) चलति , वदति , खादति , धावन्ति | = ...

(3) भूचरः , निशाचरः , जलचरः , नभचरः | = ...

प्रश्न -15. घटनाक्रमानुसारम् अधोलिखितानि वाक्यानि पुन: लेखनीयानि-

(नीचे लिखे वाक्यों को घटना के क्रमानुसार पुन: लिखें) ½x6=3

(1) मालिनी द्वारम् उद्घाटयति |

(2) मम पुत्रः मातुलगृहं प्रति प्रस्थितः |

(3) भवती कार्यार्थं गिरिजामहोदयां पृच्छति स्म |

(4) दर्शनया सह अष्टवर्षदेशीया बालिका तिष्ठति |

(5) दर्शना आश्चर्येण मालिनी पश्यति |

(6) अयं तु अस्या: अध्ययनस्य क्रीडनस्य च कालः अस्ति |

उत्तर – 1. ....

2. ....

3. ....

4. ....

5. ....

6. ....

*************************************इति-शुभम्*************************************